

بررسی تأثیر اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)

دکتر علی حسین حسین‌زاده^۱، الهه موالی‌زاده^۲ و کمال مرادیان^۳

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۹

تاریخ وصول: ۹۴/۹/۱۶

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در تمام رشته و مقاطع تحصیلی در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ صورت گرفته است. داده‌های تحقیق با روش پیمایش و با استفاده از پرسشنامه‌ی خودسنجی از نمونه‌ای با حجم ۳۰۷ نفر که از دانشجویان دانشگاه شهید چمران به شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با استفاده از فرمول کوکران بود، انتخاب و جمع‌آوری گردید. اطلاعات مربوط به افراد نمونه با تکنیک پرسشنامه جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد که در قسمت آزمون فرضیات از آزمون‌های آماری؛ ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس یک‌طرفه و غیره استفاده شده است. تمام مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج نشان داد که بین متغیرهای (میزان استفاده از اینترنت، اثربخشی اینترنت و اعتماد به رسانه (اینترنت)) و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ علاوه بر این در این پژوهش برای محاسبه‌ی حجم نمونه‌ی آماری لازم از فرمول کوکران استفاده شده است.

مفاهیم کلیدی: اینترنت، گرایش سیاسی، اثربخشی، اعتماد به رسانه، دانشجو

---

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز alihos81@yahoo.com

^۲ عضو هیأت علمی گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

^۳ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده‌ی مسئول)

مقدمه و بیان مسأله

امروزه، رسانه‌ها صرفاً بعنوان یکی از نهادهای فرهنگی و اجتماعی و مؤثر بر دیگر قلمروها تلقی نمی‌شوند، بلکه فضا و چارچوبی فراهم می‌آورند که فرهنگ، سیاست و اجتماع در آن جریان می‌یابد به گونه‌ای که تقسیم‌بندی‌ها و گونه‌سازی‌های تاریخی و اجتماعی عمدتاً حول محور ارتباطات و رسانه شکل می‌گیرد و نام‌گذاری برهه‌های زمانی چون دهکده‌ی جهانی، جامعه‌ی اطلاعاتی، جامعه‌ی شبکه‌ای و ... بر بنیان خصلت‌ها و ویژگی‌های ارتباطی و رسانه‌ای صورت می‌گیرد. یکی از رسانه‌هایی که شاید بیش از سایر رسانه‌های اجتماعی و ارتباطی به لحاظ تنوع و برخی جذابیت‌های خاص خود که دارد مورد توجه و استفاده‌ی کاربران بخصوص قشر جوان و دانشجو قرار گرفته اینترنت است. اینترنت خیلی سریع‌تر از آنچه تصور می‌رفت راه خود را به داخل جامعه و درون خانه‌ها باز کرد. با توجه به اینکه کاربران اینترنت را در ایران بطور عمده افراد تحصیل‌کرده تشکیل می‌دهند و این افراد در میان خانواده‌ها و گروه‌ها از تأثیرگذاری زیادی برخوردارند، می‌توان گفت که ضریب نفوذ اطلاع‌رسانی و به‌دنبال آن جامعه‌پذیری اینترنتی در ایران بسیار بالا و به سرعت در حال افزایش است.

امروزه رسانه‌های جمعی و وسایل ارتباطی نقش مهمی در تمامی کشورها بر عهده دارند. درک دنیای پیرامون و اطلاع از حوادث و رویدادها به خوبی تأثیرات وسایل ارتباط جمعی را برای ما روشن می‌سازد. در عصر جهانی‌شدن فرهنگ حالتی یکپارچه می‌یابد و در گذر زمان تغییر و تحولات زندگی بشر و پاسخگویی به نیازهای اساسی اندیشه‌ها و دانستنی‌ها اهمیت وسایل ارتباط جمعی را محرز می‌نماید. گسترش تکنولوژی ارتباطات و ایجاد تحولاتی شگرف در عرصه‌های مختلف فردی و اجتماعی سبب شده است تا بسیاری از صاحب‌نظران مسایل فرهنگی و اجتماعی این عصر را عصر ارتباطات نام‌گذاری کنند. در فرایند گسترش فناوری اطلاعات و تأثیرگذاری آن در تار و پود زندگی مردم و جوامع انسانی سؤال اصلی این است که در تکوین پدیده‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی رسانه‌ها چه جایگاه و نقش و کارکردی را دارند و چگونه می‌توان از این دستاورد بشری، بهترین استفاده را در جهت رشد و تعالی جوامع انسانی نمود. جوانان بیشترین درصد کاربران اینترنت را تشکیل می‌دهند. در این میان دانشجویان بیشترین درصد را در میان جوانان کاربر دارا هستند. دانشجویان از اینترنت برای امور دانشگاهی و جمع‌آوری اطلاعات در خصوص سرگرمی‌ها و همچنین اخبار استفاده می‌کنند. دانشجویان در مقایسه با جوانان فاقد تحصیلات دانشگاهی امکان بیشتری برای جمع‌آوری اطلاعات

سیاسی از طریق اینترنت دارند. آنان به دلیل زمان بیشتری که صرف استفاده از اینترنت با هدف سرگرمی و یا جستجوی اطلاعات درسی می‌کنند آشنایی بیشتری با این تکنولوژی دارند. اینترنت فرصت‌های بیشتری را برای درگیری در امور سیاسی برایشان فراهم می‌کند. اگر دانش سیاسی احتمال مشارکت سیاسی را افزایش می‌دهد، رسانه می‌تواند نقشی مرکزی در برانگیختن مشارکت سیاسی داشته باشد. رسانه‌های همگانی برای پخش گسترده‌ی اطلاعات سیاسی مهم هستند و در بیشتر جوامع مهم‌ترین منبع این‌گونه اطلاعات شمرده می‌شوند.

رسانه‌ها مهم‌ترین وسایل موجود برای انتقال مفاهیم و گرایشات سیاسی بوده و همه‌ی نظام‌های سیاسی تلاش دارند تا این وسیله مهم ارتباطی را در اختیار گرفته، مدیریت نموده و بر آن نظارت داشته باشند و به وسیله‌ی آن دیدگاه‌ها و نظرات خود را به جامعه و مردم منتقل نمایند؛ تقریباً همه نظام‌های سیاسی بر این باورند که هرگونه غفلت در این زمینه زیان جبران‌ناپذیری را بر پیکره‌ی اجتماع وارد می‌کند. از جمله گروه‌هایی که همواره هدف رسانه‌هاست دانشجویان می‌باشند زیرا آنان به دلیل قراردادن در شرایط سنی خاص و همگنی فکری، سیاسی اجتماعی و ... مستعد تغییرات شگرف بوده و همواره مترصد رفتارهای دور از انتظار یا رادیکالی هستند. در سال‌های اخیر استفاده از اینترنت به بخش مهمی از زندگی مردم به ویژه نسل جوان و دانشجو تبدیل شده است. با ورود این فناوری و تغییرات ناشی از آن در زندگی کاربران از جمله دانشجویان این پرسش مطرح می‌شود که استفاده از اینترنت چه تأثیری در دیدگاه‌های سیاسی و گرایش دانشجویان به نظام سیاسی حاکم خواهد داشت؟ پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان کوشش خواهد نمود که به این سؤال اساسی پاسخ دهد. از سوی دیگر فضای اینترنت و شبکه‌های مجازی که دارای کاربران بسیاری هستند باعث شده است علاوه بر کارکردی سیاسی که بیش از همه مورد استفاده قشر تحصیل کرده و دانشجویی است. علاقه‌مندی‌های تجاری و دولتی برای استفاده از این رسانه هر روز بیشتر و بیشتر گردد. از سوی دیگر رسانه‌های نوین اطلاعاتی و در رأس آن اینترنت، موجب نوسازی فرآیندهای اجتماعی است. این تکنولوژی تمام جنبه‌های زندگی مردم را تحت‌الشعاع قرار داده است (جهانگرد، ۱۳۸۴: ۳). بیل‌گیتس معتقد است تحت تأثیر فضاهای مجازی جدید که در آن تلویزیون‌ها و کامپیوترها به یک شبکه‌ی جهانی هوشمند جهانی مرتبط هستند عناصر رفتاری انسان‌ها شکل خواهند گرفت و این شبکه‌ها ستون فقرات ساختار اجتماعی ما را تشکیل می‌دهند (کاریزی، ۱۳۸۱: ۳۲۹).

ضرورت و اهمیت پژوهش

"رسانه پیام است"؛ این جمله‌ی معروف و تاریخی اندیشمند دهکده‌ی جهانی مک‌لوهان بیانگر این است که تکنولوژی خنثی نیست و هر نوع تکنولوژی پیامدها و اثرات متنوعی دارد. در این میان تکنولوژی‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی پیامدها و اثرات بارز و مهم‌تری دارند. امروزه رسانه‌ها بعنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تولید فکر و اندیشه تبدیل شده‌اند. مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و جذابیت‌های این ابزارهای جدید ارتباطی، سبب شده است تا سیاست‌گذاران حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برای دستیابی به اهداف خود، توسل به رسانه‌ها را در اولویت قرار دهند. به عبارتی، به رسانه‌ها نوعی نقش کارگزاری و منبعی برای تصمیم‌سازی و اندیشه‌آفرینی واگذار شده است. از آنجایی که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به لحاظ تأثیرگذاری قابل توجهی که بر مخاطبان از جنبه‌های گوناگون دارند علاوه بر عملکردهای مختلف می‌توانند گرایش سیاسی و روند جامعه‌پذیری را آموزش و القاء نمایند از همین روی می‌توان گفت جامعه‌پذیری سیاسی، گرایش سیاسی یا به تعبیر دیگر فرهنگ‌پذیری سیاسی، همان انتقال فرهنگ سیاسی از نسلی به نسل دیگر است و نیز همسو نمودن دیدگاه‌های سیاسی مخاطبان بخصوص دانشجویان در جهت مورد نظر رسانه است. تأثیر و عملکرد رسانه‌هایی چون شبکه‌های اجتماعی در جهت دادن دیدگاه‌های سیاسی دانشجویان نسبت به اهداف مورد نظر به گونه‌ای بوده است که می‌توان دلایل برخی تحولات سیاسی، اجتماعی دو دهه‌ی گذشته در داخل کشور و برخی از جریان‌ها و تحرکات دانشجویی در خارج و انقلاب‌های رنگی و مخملی در آسیای میانه و برخی جمهوری‌های منقضی از شوروی سابق را در القانات سیاسی و برنامه‌های از پیش طراحی شده توسط سردمداران این امپراطوری عظیم رسانه‌ای جستجو کرد. بنابراین فضای مجازی از جمله اینترنت بخصوص در یک دهه‌ی اخیر به یک میدان بسیار مهم و سرنوشت‌ساز تبدیل شده است که بر تمام مناسبات سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار خواهد بود. به لحاظ اینکه شبکه‌های اجتماعی چون اینترنت یکی از مؤلفه‌های مهم تشکیل‌دهنده‌ی گرایش‌های سیاسی دانشجویان می‌باشد؛ بنابراین آگاهی از چگونگی و کم و کیف این تأثیرپذیری جهت برنامه‌ریزی مسولان امر بسیار مهم و راهگشا خواهد بود.

سؤالات پژوهش

۱- استفاده از اینترنت به چه میزان بر گرایش سیاسی دانشجویان مؤثر می‌باشد؟

- ۲- چه عواملی بر میزان تأثیرگذاری استفاده از اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان دخالت دارند؟
- ۳- چه مطالعات نظری و تحقیقات تجربی در این زمینه وجود دارد؟

اهداف پژوهش

وجود هدف در انجام یک تحقیق این مزیت را دارد که محقق را از سردرگمی و بلا تکلیفی رها می‌سازد و به سیر انجام تحقیق جهت درستی می‌دهد. انجام این تحقیق دارای اهداف زیر است؛

۱- هدف کلی

بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز و عوامل مؤثر بر آن

۲- اهداف جزئی

- ✓ شناسایی رابطه‌ی بین متغیرهای زمینه‌ای تحقیق بعنوان متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته.
- ✓ بررسی چگونگی اثرگذاری استفاده از اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان.
- ✓ بررسی نظریات و مطالعات داخلی و خارجی و ارائه‌ی راهکار و پیشنهادات علمی و کاربردی در این زمینه.

پیشینه تجربی پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

احمد آذین و رضا جهان‌شاهی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر در پژوهشی در سال ۱۳۸۸ با عنوان "نقش رادیو و تلویزیون در جامعه‌پذیری سیاسی دانشجویان" رسانه‌های جمعی را مهم‌ترین عامل برای انتقال مفاهیم و فرهنگ سیاسی می‌دانند. در این پژوهش بین رادیو و تلویزیون و جامعه‌پذیری سیاسی دانشجویان رابطه‌ای معنی‌دار را ترسیم می‌کند.

جهانگیری و ابوترای زارچی (۱۳۹۱)، در پژوهشی به بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌های جمعی بر مؤلفه‌های فرهنگ‌سیاسی دانشجویان دانشگاه شیراز پرداخته است.

طبق بررسی‌های محققین یافته‌های تحقیقی آنها نشان داده است که بین استفاده از رادیو و تلویزیون داخلی، روزنامه‌ها، مجله و مؤلفه‌های فرهنگی، سیاسی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. از سوی دیگر در این تحقیق مشخص شد که رابطه‌ی منفی معناداری بین مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی و میزان استفاده از اینترنت و ماهواره بچشم می‌خورد.

شیخ‌الاسلامی و عسکریان (۱۳۸۸)، در پژوهشی به بررسی موضوع رسانه و رفتار انتخاباتی در ایران پرداخته‌اند. آنان با بررسی نقش برجسته‌ی رسانه‌ها در صورت‌بندی لایه‌های مختلف بیان می‌کنند که رسانه‌ی ملی با ترغیب و ایجاد انگیزه در گروه‌های مختلف جامعه برای مشارکت در انتخابات به خصوص تشویق گروه‌هایی نظیر اکثریت، اقلیت خاموش و بی‌تفاوت که یا انتخابات و سیاست برای آنها مهم نیست یا عموماً افرادی هستند که اندیشه و دیدگاه مستقلی از رسانه‌ها ندارند و از افکار دیگران تبعیت می‌کنند می‌تواند و باید آگاهی و دلواپسی نسبت به مسائل جامعه را در افراد پدید آورد و آنان را به مشارکت در تعیین سرنوشت خود وا دارد.

ب) تحقیقات خارجی

ادموند اوکلاهما در سال ۲۰۱۰ پژوهشی با عنوان نقش کاربردی فیس‌بوک: نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی انجام داده است. در این پژوهش که با استفاده از روش پیمایش انجام گرفته، مهم‌ترین هدف، بررسی انگیزه‌های روان‌شناختی و اجتماعی کاربران در استفاده از فیس‌بوک بود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که میان نیازهای روحی - روانی، نیاز به رقابت و استقلال با میزان استفاده از فیس‌بوک هم بستگی مثبت داشته است.

لیک و هاگفلد (۱۹۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان سرمایه‌ی اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی به این نتیجه می‌رسند که سرمایه‌ی اجتماعی سیاسی که تعاملات سیاسی را تسهیل می‌کند، این افزایش سطح سرمایه‌ی اجتماعی سیاسی احتمال مشارکت شهروندان در فعالیت‌های سیاسی را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، آنها تأکید می‌کنند که تولید سرمایه‌ی اجتماعی سیاسی تابعی از تخصص‌های سیاسی در درون شبکه روابط است. اسکوریک و همکارانش (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای با عنوان سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی در سنگاپور به بررسی رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی پرداخته‌اند. آنها در پژوهش خود این مسئله را بررسی کرده‌اند که آیا شبکه‌های اجتماعی می‌توانند راه را برای احیای مشارکت سیاسی هموار کنند. نتیجه‌گیری آنها این بود که شواهدی وجود دارد که شبکه‌های اجتماعی با مشارکت سیاسی ارتباط زیادی دارد.

مبانی نظری پژوهش

هر تحقیقی نیاز به یک چارچوب و مبانی نظری دارد. چارچوب نظری، مبنایی است که فرد پژوهشگر بر اساس آن درباره‌ی روابط بین متغیرها و عواملی که در ایجاد مسأله‌ی مهم تشخیص داده شده‌اند.

• *نظریه‌ی ماریپیچ سکوت نوئل نئومان*: نوئل نئومان در باب تأثیر رسانه‌ها نظریه‌ای جدید عرضه کرده است که به "نظریه‌ی ماریپیچ سکوت" مشهور شده است. از نظر نوئل نئومان رسانه‌ها به سه روش بر ماریپیچ سکوت تأثیر می‌گذارند: نخست: این باور را در افراد جامعه ایجاد می‌کنند که عقاید مسلط چه نوع عقایدی هستند؛ دوم به افراد جامعه القاء می‌کنند که چه عقایدی در حال شکل‌گیری و گسترش‌اند و در پایان به افراد جامعه القاء می‌کنند که ابراز برخی عقاید موجب منزوی شدن آنها می‌شود در حالی که ابراز برخی عقاید دیگر با استقبال سایر افراد جامعه روبه‌رو می‌شود. از نظر مک‌گواپر مهم‌ترین تأثیرات مطلوب رسانه‌ها شامل: تأثیر بر الگوهای مصرف، رفتار رأی‌دادن، افزایش آگاهی‌های عمومی و بهبود رفتار عمومی، تغییر و بهبود سبک زندگی، تلقین ایدئولوژی و تعلیم آموزه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی است (ساروخانی، ۱۳۹۱).

• *مک‌لوهان و نظریه‌ی دهکده جهانی*: مک‌لوهان معتقد است در پرتو مسایل ارتباطی الکترونیک چهره‌ی کار و زندگی اجتماعی دگرگون می‌شوند. جوامع و ملت‌ها به هم نزدیک می‌گردند و در نهایت دهکده‌ای به پهنای کره‌ی زمین پدید می‌آید. مک‌لوهان در تحولات آینده‌ی زندگی بشری برای وسایل الکترونیکی در زمینه‌های مختلف صنعتی، آموزشی و فرهنگی نقش تعیین‌کننده‌ای قائل است و در آثار گوناگون خود همه جا به آن اشاره دارد. همچنین او می‌گوید که تحت تأثیر وسایل ارتباطی الکترونیکی احساس زندگی اجتماعی دگرگون شده و تمامی مظاهر فرهنگ انسانی در حال دگرگونی است (دادگران، ۱۳۷۷: ۹۷).

• *نظریه‌ی والرشتاین (جهانی‌شدن فرهنگ در عصر ارتباطات)*: از نظر والرشتاین، جهانی‌شدن فرهنگ به معنای سیطره‌ی فرهنگ غرب بر دیگر فرهنگ‌هاست که به دوگانگی فرهنگی در جنوب منجر خواهد شد. منتقدانی چون او معتقدند غربی‌کردن نمی‌تواند آخرین و بهترین پاسخ به جهانی‌شدن باشد زیرا غرب خود از مشکلات عدیده‌ی اجتماعی و فرهنگی رنج می‌برد و با چالش‌های بسیاری در این زمینه روبه‌رو است. سلطه‌ی غرب بر رسانه‌ها و ابزارهای نوین رسانه‌ای به ویژه شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنت به بی‌ثباتی فرهنگی، ارزشی و هویتی در کشورهای پیرامونی منجر می‌شود (مولانا، ۱۹۸۸: ۲).

• *نظریه‌ی تزریقی*: نظریه‌ی تزریقی، مصداق الگوی تأثیر مطلق محتوای رسانه‌ای بر نگرش و رفتار مخاطبان است. این نظریه گویای آن است که پیام‌های رسانه‌ای بطور یکسان و یکنواخت به همه‌ی مخاطبان می‌رسد و تأثیری مستقیم و فوری بر آنها دارد. این نظریه می‌گوید: پیام را می‌توانید به جامعه تزریق کنید. هر چه میزان محتوای پیام بیشتر باشد رفتار مخاطب در آن با تکرار محتوا بیشتر تغییر می‌کند. نظریه‌ی تزریقی بر این اساس استوار است که وسایل ارتباط جمعی اثری قوی، مستقیم و فوری بر مخاطبان دارد. آثاری که به وسایل ارتباط جمعی نسبت داده می‌شود، رابطه‌ی نزدیکی با نظریه‌ی محرک - پاسخ دارد.

• *نظریه‌ی لایت‌لی*: لایت‌لی^۱ (۱۹۹۶)، استدلال می‌کند که شبکه‌های اجتماعی فرآیند بسیج توده‌ها توسط نخبگان سیاسی را تسهیل می‌کنند. از نظر رابرت پاتنام^۲ (۲۰۰۰)، ایده‌ی اصلی شبکه‌های سرمایه‌ی اجتماعی عبارت است از هنجارهای مرتبط با عمل متقابل است. از نظر رابرت پاتنام در جامعه شبکه‌های افرادی که مشارکت اجتماعی و سیاسی نداشته باشند، به حاشیه رانده می‌شوند. بنابراین رشد شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌هایی را برای کنشگران پدید می‌آورد که توانمندی فردی آنها را ارتقا بخشیده و احتمال موفقیت آنها را افزایش می‌دهد. در واقع ضعف شبکه‌های اجتماعی هزینه‌هایی بر کنش‌ها تحمیل می‌کند که مانع آن شده یا کنش‌های موجود را با مشکل روبه‌رو می‌کند (تشکر و معینی، ۱۳۸۰: ۳۱).

• *نظریه‌ی مک‌کورمک*: از نظر مک‌کورمک شواهدی وجود دارد که رسانه‌ها قادرند هویت گروه‌های قومی و اقلیت‌ها را چون دیگ ذوبی، درهم بیامیزند و در مقاطع بحران‌های اجتماعی با ظرافت و خلاقیت عمل کنند در مجموع این دیدگاه برای رسانه‌های جمعی کارکردهای اطلاع‌رسانی، همبستگی، پیوستگی و تداوم و تفریح و سرگرمی را قائل است (مک‌کوایل، ۱۳۸۲: ۱۱۰)

• *نظریه‌ی هابرماس و مارکوزه*: از نگاه هابرماسی، سرشت همه‌جایی و همه‌شمول رسانه‌ها هیچ راهی برای شکل‌گیری و بالیدن تفکر انتقادی یا کنش انتقادی برای افراد باز نمی‌گذارد. وقتی قدرت برخورد انتقادی و سازنده‌ی افراد با دانش و اطلاعاتی که از بالا دریافت می‌کنند به یغما می‌رود، آنان به صورتی منفعل و منزوی در زیست‌جهان به سر می‌برند و روال‌های مکرر روزمره را بدون تفکر می‌پذیرند و آن را صرفاً طبیعتی ثانوی به

^۱ Light Lee

^۲ Putnam

شمار می‌آورند. مارکوزه رسانه‌ها را وسیله‌ای برای اجتماعی کردن و ساکت کردن مردم می‌داند. این وسیله از آن‌رو مؤثر است که به ظاهر خنثی است ولی در واقع مردم را به بردگی می‌کشاند. تکنولوژی‌های نوین به آزادی درونی کنشگر تجاوز کرده و آن را در نور دیده است؛ نتیجه‌ی این امر همان است که مارکوزه جامعه‌ی تک‌بعدی خوانده است؛ در چنین جامعه‌ای افراد توانایی تفکر انتقادی درباره‌ی جامعه را از دست می‌دهند (ریتزر، ۱۳۷۷: ۲۰۳). در بررسی نظری این موضوع، ترکیبی از نظریات مختلف استفاده شده است که در جدول زیر چگونگی استخراج متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر متغیر وابسته از تئوری‌های مختلف را بیان نموده‌ایم.

جدول ۱: چگونگی استخراج متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر متغیر وابسته از تئوری‌های مختلف

ردیف	متغیرها و مفاهیم	نظریه پرداز
۱	میزان اثربخشی رسانه	لایتلی و رابرت پاتنام
۲	اعتماد سیاسی	نظریه‌ی تزریقی و پارسونز
۳	میزان استفاده از رسانه	نوتل نئومان و دیک‌گوایر
۴	قومیت	مک‌کورمک و مک‌کوایل
۵	سال تحصیلی	نظریه‌ی انتقادی، نظریه‌ی اشاعه‌ی نوآوری، نظریه‌ی راجرز و لرنر، نظریه‌ی رضایت‌مندی و نظریه‌ی هابرماس
۶	وضعیت تأهل	
۷	جنسیت	
۸	سن افراد	

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- به نظر می‌رسد بین سن افراد و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین مقطع تحصیلی و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد..
- ۳- به نظر می‌رسد بین جنسیت و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از اینترنت و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد بین اعتماد سیاسی و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۶- به نظر می‌رسد بین میزان اثربخشی رسانه (اینترنت) و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۷- به نظر می‌رسد بین قومیت و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۸- به نظر می‌رسد بین وضعیت تأهل و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۹- به نظر می‌رسد بین رشته تحصیلی و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، روش تحقیق "پیمایشی" است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. حجم نمونه‌ی آماری بر اساس فرمول کوکران برابر با ۲۶۱ تعیین گردید. شیوه‌ی نمونه‌گیری مبتنی بر روش تصادفی ساده است. پس از تهیه‌ی شاخص‌ها و طراحی صورت اولیه‌ی پرسشنامه، مطالعه‌ی مقدماتی جهت تعیین میزان پایایی سؤالات پرسشنامه انجام گرفت و سپس از آزمون آلفای کرونباخ استفاده نمودیم.

جدول ۲: ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای مختلف تحقیق

نام متغیر	آلفای کرونباخ
میزان استفاده از اینترنت	۰/۷۵
اثربخشی اینترنت	۰/۷۹
اعتماد سیاسی	۰/۷۷
گرایش سیاسی	۰/۷۴

روش تجزیه و تحلیل یافته‌های این پژوهش با در نظر گرفتن فرضیات، صورت گرفته است؛ لذا به منظور تجزیه و تحلیل فرضیات تحقیق با توجه به سطح سنجش و نوع متغیر، از آزمون‌های مربوط به هر کدام استفاده شده است. پس از پخش و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. کلیه‌ی تحلیل‌های آماری با کمک نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

یافته‌های توصیفی پژوهش

جدول ۳ بیانگر آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل و اصلی می‌باشد. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌نمایید، به ترتیب میانگین‌های ۲۶/۱۲، ۱۵/۰۱،

۱۶/۲۱ و ۱۹/۳۹ مربوط به متغیرهای میزان استفاده از رسانه، میزان اثربخشی استفاده از رسانه، اعتماد سیاسی و میزان گرایش سیاسی می‌باشند.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل و وابسته

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر
میزان استفاده از رسانه	۲۶/۱۲	۳۲/۱۲	۲۴/۰۲	۵	۴۵
اثربخشی اینترنت	۱۵/۰۱	۱۲/۷۴	۱۵/۵۶	۵	۲۰
اعتماد سیاسی	۱۶/۲۱	۱۸/۷۶	۱۳/۰۸	۵	۲۰
گرایش سیاسی	۱۹/۳۹	۲۳/۵۶	۱۸/۳۱	۵	۳۰

جدول ۴ نشان می‌دهد که ۱۰۵ نفر از پاسخگویان در رشته‌ی علوم انسانی، ۸۰ نفر از دانشجویان در رشته‌ی علوم پایه و ۷۶ نفر از آنان در سایر رشته‌های تحصیلی مشغول به تحصیل می‌باشند.

جدول ۴: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب رشته‌ی تحصیلی

رشته‌ی تحصیلی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
انسانی	۱۰۵	۴۰/۳	۴۰/۳
علوم پایه	۸۰	۳۰/۷	۷۱
سایر	۷۶	۲۹	۱۰۰
جمع	۲۶۱	۱۰۰	---

جدول ۵ نشان می‌دهد که از میان کل پاسخگویان، تعداد ۱۴۸ نفر معادل ۵۶/۷٪ دانشجوی پسر و تعداد ۱۱۳ نفر معادل ۴۳/۳٪ دانشجوی دختر می‌باشند.

جدول ۵: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
دانشجوی پسر	۱۴۸	۵۶/۷	۵۶/۷
دانشجوی دختر	۱۱۳	۴۳/۳	۱۰۰
جمع	۲۶۱	۱۰۰	---

یافته‌های استنباطی پژوهش

جدول ۶ نشان‌دهنده‌ی آمار استنباطی و رابطه‌ی بین متغیرهای مستقل و وابسته می‌باشند که جهت اختصار در ارائه‌ی مطالب به برخی از آنها اشاره خواهیم نمود.

جدول ۶: نتایج آزمون فرضیات تحقیق

نتیجه‌ی آزمون	سطح معناداری	مقدار آزمون	نوع آزمون	نام متغیرها	
				وابسته	مستقل
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۵۸۵	ضریب پیرسون	گرایش سیاسی	اثربخشی رسانه
تأیید	۰/۰۰۰	۰/۵۰۴	ضریب پیرسون	گرایش سیاسی	استفاده از رسانه
تأیید	۰/۰۰۰	۵۰۴/۰	ضریب پیرسون	گرایش سیاسی	اعتماد سیاسی
رد	۰/۱۱	۰/۲۱۲	ضریب پیرسون	گرایش سیاسی	سن
رد	۰/۲۱۱	۰/۶۸۲	واریانس یک‌طرفه (F)	گرایش سیاسی	مقطع تحصیلی
رد	۰/۴۰۲	۰/۹۸۲	واریانس یک‌طرفه (F)	گرایش سیاسی	رشته‌ی تحصیلی
رد	۰/۲۲۴	۰/۴۰۲	واریانس یک‌طرفه (F)	گرایش سیاسی	قومیت
رد	۰/۰۶	۷/۶۷۳	با دو نمونه‌ی مستقل T	گرایش سیاسی	جنسیت
رد	۰/۰۸	۵/۴۰۱	با دو نمونه‌ی مستقل T	گرایش سیاسی	وضعیت تأهل

با توجه به نتایج جدول فوق، رابطه‌ای بین متغیر میزان استفاده از رسانه و متغیر گرایش سیاسی دانشجویان وجود دارد و در سطح کمتر از ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان استفاده از اینترنت (استفاده از وبلاگ‌ها، سایت‌ها و وبسایت‌های هم‌گرا با نظام سیاسی) بیشتر شود، هم‌گرایی سیاسی دانشجویان با سیاست‌های نظام حاکم بیشتر خواهد شد و بالعکس؛ همچنین رابطه‌ای بین متغیر میزان اثربخشی رسانه و متغیر گرایش سیاسی دانشجویان وجود دارد و در سطح کمتر از ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. بدین معنی که هر چه میزان اثربخشی استفاده از رسانه در جهت واگرایی دانشجویان بیشتر باشد به همان نسبت میزان واگرایی سیاسی آنان با سیاست‌های نظام حاکم بیشتر خواهد شد و بالعکس. علاوه بر این، رابطه‌ی بین متغیر اعتماد سیاسی و متغیر گرایش سیاسی دانشجویان، در سطح کمتر از ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنی‌دار است. یعنی هر چه میزان اعتماد سیاسی دانشجویان به نظام حاکم بیشتر شود، هم‌گرایی سیاسی آنان نیز بیشتر می‌شود.

جدول ۷: نتایج استفاده از رگرسیون چند متغیره

سطح معناداری	مقدار T	Beta	B	شاخص‌ها
				متغیرها
۰/۰۰۰	۳/۵۲۰	----	۳۲/۵۹۰	Constant
۰/۰۰۰	۶/۶۵۲	۰/۲۸۷	۰/۲۲۳	میزان استفاده از رسانه
۰/۰۰۰	۴/۸۵۴	۰/۲۴۷	۰/۱۸۶	اثربخشی رسانه
۰/۰۰۰	۸/۲۱۷	۰/۴۳۲	۰/۳۲۰	اعتماد سیاسی

ارقام مندرج در این جدول گویای چند مطلب به شرح زیر هستند:

۱- سه متغیر مستقل موجود در جدول فوق، توانستند ۵۸۵/۰ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند؛ ۲- ضریب B بیانگر رابطه‌ی بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته می‌باشد؛ بعنوان مثال با افزایش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر میزان استفاده از رسانه، گرایش سیاسی دانشجویان به اندازه‌ی ۲۸۷/۰ افزایش می‌یابد؛ ۳- در این جدول با توجه به ضریب بتا (B) ملاحظه می‌شود که متغیر اعتماد به رسانه (اینترنت) در مقایسه با سایر متغیرها سهم بیشتری در تعیین گرایش سیاسی دانشجویان دارد.

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر اینترنت بر گرایش سیاسی دانشجویان (دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز) است. شناخت تأثیر رسانه (اینترنت) علایق و سلیقه‌های مخاطبان (دانشجویان) در انتخاب نوع برنامه و میزان اثربخشی و تأثیر آن بر دیدگاه‌های سیاسی دانشجویان ضرورت انجام این تحقیق را بیشتر نشان می‌دهد. در تحقیق حاضر از یک نمونه‌ی ۳۰۷ نفری که ۲۶۱ نفر آن پاسخ داده‌اند جمع‌آوری گردید. نتایج نشان داد که بین گرایش سیاسی دانشجویان و متغیرهای میزان استفاده از رسانه و اثرپذیری از رسانه و اعتماد سیاسی رابطه‌ی معناداری وجود داشته ولی با سایر متغیرها رابطه وجود نداشته است. جهت یافتن میزان اثر متغیرهای مستقل در تبیین گرایش سیاسی دانشجویان، از تحلیل رگرسیون استفاده شد. با توجه به ضریب تعیین بدست آمده $R^2 = ۰/۵۸۵$ می‌توان گفت واریانس مربوط به گرایش سیاسی دانشجویان با متغیرهای مذکور، به خوبی توضیح داده شده است.

پیشنهادات

از آنجا که اقبال جوانان بخصوص دانشجویان به حضور در شبکه‌های مجازی مسئله‌ای صرفاً فناورانه نیست و عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مختلفی دارد شایسته است در راستای تصویب قانون جامع رسانه‌ها در مجلس شورای اسلامی، کارگروهی حرفه‌ای متشکل از کارشناسان، متخصصان و پژوهشگران علوم اجتماعی بررسی جوانب مختلف مرتبط با فضای مجازی را بر عهده گیرند که در این میان یافته‌های پژوهشی صاحب‌نظران در حوزه‌ی سیاست‌گذاری، تصمیم‌سازی و جهت‌گیری‌های آتی می‌تواند برای فضای مجازی به ویژه سیاست اعمال محدودیت دسترسی کاربران به برخی شبکه‌ها راه‌گشا باشد. آموزش

یکی از راه‌کارهایی است که بر عنصر مخاطب یعنی خیل عظیم کاربران حاضر در شبکه‌های اجتماعی تمرکز نموده و ارتقای سطح سواد رسانه‌ای افراد را دنبال می‌کند. کاربران از جمله دانشجویان باید آموزش ببینند تا بتوانند در فضای شبکه‌های اجتماعی رفتار صحیحی اتخاذ نمایند. توجه به نوظهور بودن پدیده‌ی شبکه‌های اجتماعی و عدم آشنایی با تمامی آثار استفاده از این شبکه‌ها، لزوم انجام پژوهش‌های بیشتری در مورد سایر جنبه‌های تأثیرگذار این شبکه‌ها بر زندگی دانشجویان از جمله تأثیر آن بر سلامت فکر و روان آنها ضروری است. ایجاد و گسترش سازماندهی اجتماعی سنتی در کنار جوامع مجازی از جمله انجمن‌های اسلامی مساجد، سازمان دانش‌آموزی، جوانان، هلال احمر در جهت تربیت شهروند آینده، شکل‌دهی و پرورش عقاید و کمک به گسترش و ایجاد روابط نهادهای مدنی جوانان بصورت عملی جهت تقویت کنش‌های اجتماعی جوانان در دنیای واقعی آنان.

محدودیت‌های پژوهش

در هر مطالعه‌ی محدودیت‌هایی وجود دارد که این محدودیت‌ها روی نتایج اثر بی‌تأثیر نخواهد بود به همین لحاظ توجه به این محدودیت‌ها به پژوهشگران دیگر کمک می‌کند تا با شناخت دقیق‌تر مطالعه‌ی خود را در این زمینه انجام دهند. تحقیق حاضر نیز از این محدودیت‌ها مستثنی نبوده است. در ادامه برخی از این موارد اشاره می‌گردد: انجام هر پژوهشی منوط به در اختیار داشتن منابع و امکانات مادی و معنوی است و جمع‌آوری اطلاعات و مراجعه به سازمان‌های مرتبط با موضوع پژوهش جهت بدست آوردن اطلاعات صحیح و بی‌واسطه و نیز قابل استناد امری غیر قابل انکار بوده که در غنای علمی پژوهش تأثیری غیر قابل انکار دارد اما سیستم بروکراسی اداری، مشغله‌ی کاری برخی از مسئولین و نیز عناوین برخی از پایان‌نامه‌ها به دلیل موضوع خاص آن و ... باعث شود تا محقق نتواند اطلاعات مورد نیاز خود را از این‌گونه سازمان‌ها و ادارات بطور کامل اخذ نماید.

فهرست منابع:

- آقانووری، سحر (۱۳۹۰). بررسی انگیزه و تمایلات کاربران اینترنتی برای عضویت در فیس‌بوک و تأثیر آن بر سرمایه‌ی اجتماعی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- آیزن، ایساک (۱۳۷۴). نگرش‌ها، شخصیت و رفتار، ترجمه‌ی دکتر جعفر نجفی زند، تهران. اجلیلی فیروزی، شقایق (۱۳۸۵). بازنمایی هویت دینی کاربران جوان، رساله‌ی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، تهران: دانشکده‌ی علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- احمدپور، مریم و امید قادرزاده (۱۳۸۹). "تعامل در فضای سایبر و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان"، فصلنامه‌ی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره‌ی ۵.
- احمدنیا، شیرین (۱۳۸۳). زنان و جامعه‌ی اطلاعاتی، فصلنامه‌ی زن فرازان، شماره‌ی ۱.
- اسلیون، جیمز (۱۳۸۰). اینترنت و جامعه، ترجمه‌ی عباس گیلوری، علی رادباوه، تهران. الوین تافلر (۱۳۷۴). جابجایی در قدرت، ترجمه‌ی شهین دخت خوارزمی چاپ پنجم، تهران.
- انصاری، منصور (۱۳۸۱). اینترنت و دموکراسی، ماهنامه‌ی گزارش گفتگو، شماره‌ی ۵.
- باستانی، سوسن (۱۳۸۲). جزوه‌ی درس تحلیل شبکه، تهران: دانشگاه الزهرا (س).
- بل، دیوید (۱۳۸۹). درآمدی بر فرهنگ‌های سایبر، ترجمه‌ی مسعود کوثری و حسین حسینی، تهران.
- پایا، علی (۱۳۸۷). فناوری، فرهنگ و اخلاق، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. پناهی، حسین (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی زنان، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- حسینی، سید بشیر (۱۳۸۴). حقوق مخاطب در برابر رسانه‌های جمعی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). دایره‌المعارف علوم اجتماعی، تهران: مؤسسه‌ی کیهان.
- سلطان‌پور، محمدرضا (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی، تارنمای نوقلم.
- سلیمانی، فاطمه (۱۳۹۰). جنگ نرم و ملاحظه‌های دفاعی - امنیتی: هدف‌ها و راهکارها، مجموعه مقالات جنگ نرم، عرصه‌ی دفاع ملی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

Goffman, Erving (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*, Garden City, New York, Doubleday.

Parcel, Tobyl & Rebecca Nichol, & J. Dufar Mikaela (1996). The Effects of Parental Work and Maternal Non Employment on Childrens Reading and Math Achievement, *Work and Occupation*. Vol. 23, No. 4: Nove.

Regis, David (1990). Self- Concept and Conformity in Theories of Health Education, School of Education, University of Exeter. On the Internet: <http://www.Helios.ex.ac.uk/~dregis/phd/>.

Richer, Kaye & John Godfrey & Gary Partington & Mort Harsletl & Bernard Harrison (1998). Attitude of Aboriginal Students to Further Education: an Overview of a Questionnaire Survey, Cowan University.

Thornton, Arland & Scott T.Yabiku & William G.Axinn (1998). "Family Integration and Childrens Self- Steam", *American Journal of Sociology (AJS)*. Vol. 104, No. 5.